

MARTIN EMTENÄS

TUSEN OCH 1 ART

OM BIOLOGISK MÅNGFALD
OCH MÄNSKLIG ENFALD

Naturskyddsforeningen
Bonnier Fakta

Innehåll

NATURSKYDDSFÖRENINGENS FÖRORD 9

DET ÄR BARA TJATTER 11

Fisken som inte ville vara giraff 15

TUMLARE

Åren går	20
Kontroversiella tankar	23
Förmågan att se ljud	26
Tumlarna i Östersjön	28
Förblindande buller	29
Mystisk parning	32
Miljögifterna	33
<i>Det outhärliga havet</i>	36
Spökande nät	38
Jag är ett djur – därför tänker jag	42

Vanliga träd i ovanliga skogar 47

VITRYGGIG HACKSPETT

Träden som försvann	54
Små öar av löv	56
Superspetten	58
Ungar från Norge	61
Och arbetet fortsätter	64

*Den föräldralösa
åkerns tidevarv 69*

STARE

Att sluta leta och börja odla.....	75
Näringen och kretsloppet	77
Holkar och intriger	79
Den kostnadseffektiva Bullerbyn	84
Mat eller husrum	86
<i>Jättemyggan med ögonfransbenen</i>	87
Vår dubbla syn på naturen	88
Staren lämnar vår sida.....	91
Det ingen längre ser	92

*Trädgårdens uråldriga
nattvandrare 97*

IGELKOTT

Tomtens lilla gris	103
Trädgårdens nattliga snacks	106
En perfekt matta av gräs	108
Vardagsrum på rymmen	111
Igelkottens vardagsrum	113
Den livsfarliga droskan	115

*Mörkret som gav oss skydd
och mardrömmar 121*

BRUNLÅNGÖRA

Ner i fladdermuslådan	126
Att leva med ljuset och mörkret	130
När däggdjuren förpassades till natten	133
Ögon känsliga för rött	137
Att slåss mot skuggorna	139

<i>Oljan som simmar i havet</i>	140
Natten suddas ut	141
Problemet med ljuset	144
Mikrobernas planet	148
Pandemier och fladdermöss	150
Ett litet PS bara	152

*Den flytande energin –
att tämja det otämjbara* 157

UTTER

Förbjuden lek	164
Levande vattendrag	166
Flottningen	168
Fem förlorade fall	170
Energibehovet växer	171
Om forsen slutar att forsa	173
<i>Tre sekler utan tankar</i>	175
Energien som driver molnet	177

*Om hur jorden vi ärvde
blev jorden vi köper* 183

GRÖNFLÄCKIG PADDA

Bistra ögonbryn	188
Några få platser	190
Att bota det sjuka	191
Att rädda grodor	193
Myllrande byråkrati	196
Groddjuret och vattnet	198
Jorden vi köper	201

*Kylan, pälsen och fjällets
livgivande hjärta 209*

FJÄLLRÄV

<i>Djuren som både finns och saknas</i>	214
En päls att avundas	215
Avundsjukans baksida	217
Livs levande produkter	220
Fjället kokar	222
<i>Lämlarna</i>	224
Lyan	225
Kort om klimatet	227

DET ALLRA SISTA KAPITLET 233

KÄLLOR 239

BILDER 242

REGISTER 243

TACK 248

DET ÄR BARA TJATTER

DEN HÄR BOKEN handlar om saker som har hänt och saker som fortfarande händer. Den handlar också om vad jag tycker om det som händer. Man kan tycka olika. En del tittar på kalhyggen och tycker att de är bra för ekonomin. Andra tycker att kalhyggen är dåliga för klimatet och den biologiska mångfalden. Man kan argumentera fram och tillbaka och vifta med siffror och statistik. Men ser man det hela utifrån är alla våra twitterstormar och tv-debatter bara intern politik oss människor emellan. Och är man inte människa själv förstår man inte alls vad vi pratar om, det är bara upprörda läten. Men att de där tjattrande, pälslösa aporna fortsätter att hugga ner skogarna, det är tydligt även för de andra djuren.

Det här är berättelsen om tusen och en art. Om hur jordens arter blev till. Om hur vi blev till. Och om allt det där som vi tycker är viktigt just nu. Det som trendar i sociala medier. Det som fyller våra dagar med mening och kontext. Allt det där som kommer att vara ovidkommande om bara några år.

Mycket av det som vi anser är rätt idag kommer att vara fel i morgon. Vi skrattar gärna åt hur okunniga och naiva folk var förr, på medeltiden, 1940-talet eller före pandemin. Men vi har svårare att se att vi med största sannolikhet är lika dumma och löjliga nu. Kanske ännu dummare – idag har vi ofta kunskap om de fel vi gör, men vi fortsätter ändå att bete oss som tidigare.

Destruktiva har vi varit länge, i slutet av 1800-talet jagades en mängd olika djur till utrotningens rand. Vi ville ha sälarnas fett och fjällrävarnas päls, och bävern skulle bara bort för den var en ligist som förstörde skogen. Nu var de djuren på väg att försvinna, men samtidigt som utrotningen pågick hände något annat – vi började inse att naturen inte var en oändlig resurs. Och över världen spreds tanken om att delar av naturen måste skyddas. År 1909 fick vi våra första svenska nationalparker och under samma era blev många av våra djurarter fridlysta. Jakten stannade av och vissa av de utrotningshotade djuren började sakta öka i antal.

Men efter bara några decennier vände det igen. Miljöproblemen dök upp på löpsedlarna i takt med att vi började konsumera naturens resurser som hungriga kålfjärilslarver, och idag lever vi i en tidsepok då många arter återigen pressas till utrotningens brant. Men den här gången är det inte bara djuren vi skördar – det är framför allt deras hem. På futtiga hundra år har vi optimerat våra redskap till den grad att vi inte längre bara påverkar enskilda arter, vi påverkar hela jorden och vi gör det i en alltmer svindlande fart.

Bakom våra handlingar finns ofta välgrundade argument. Varför vi gräver gruvor är lätt för oss att förstå. Vi behöver järn till allt stål, vi behöver litium till batterier, vi behöver guld till komponenter i våra mobiler. Varför vi sprutar gifter över våra åkrar är lätt för oss att förstå – vi behöver ett lönsamt sätt att producera mat. Varför vi stänger av älvar med kraftverk och pumpar upp olja ur jord och hav är också lätt för oss att förstå – vi behöver energi till alla våra saker, vi behöver transporter, snabbare internet, fler parkeringsplatser, vi behöver mer, vi behöver bättre, vi *måste* ha.

Jorden bryts ner. Arter dör. Vi behöver.

Utifrån sett hörs inte våra argument, det är bara tjatter. De andra djuren ser hur vi står framför en green screen och flaxar.

De har ingen aning om vilka prylar eller åsikter som är heta just nu, det är bara vi själva som förstår vad filmen handlar om. Men det vi faktiskt gör med våra imponerande maskiner när de rullar ut över jorden som skördare och trålare och schaktare – det händer på riktigt. Koldioxiden i atmosfären fortsätter att öka hur många möten vi än har och hur många foton vi än är med på. Och vi kan inte skylla på någon annan art, hur många företag vi än klär ut oss till. Ekosystemen bryts ner. Det är ingen åsikt. Det är ett grått och kallt faktum. Och det faktumet är allt som kommer att finnas kvar när tjattret tystnar. Och kvittret. Surren. Och alla andra ljud som en gång i tiden fyllde naturen med liv.

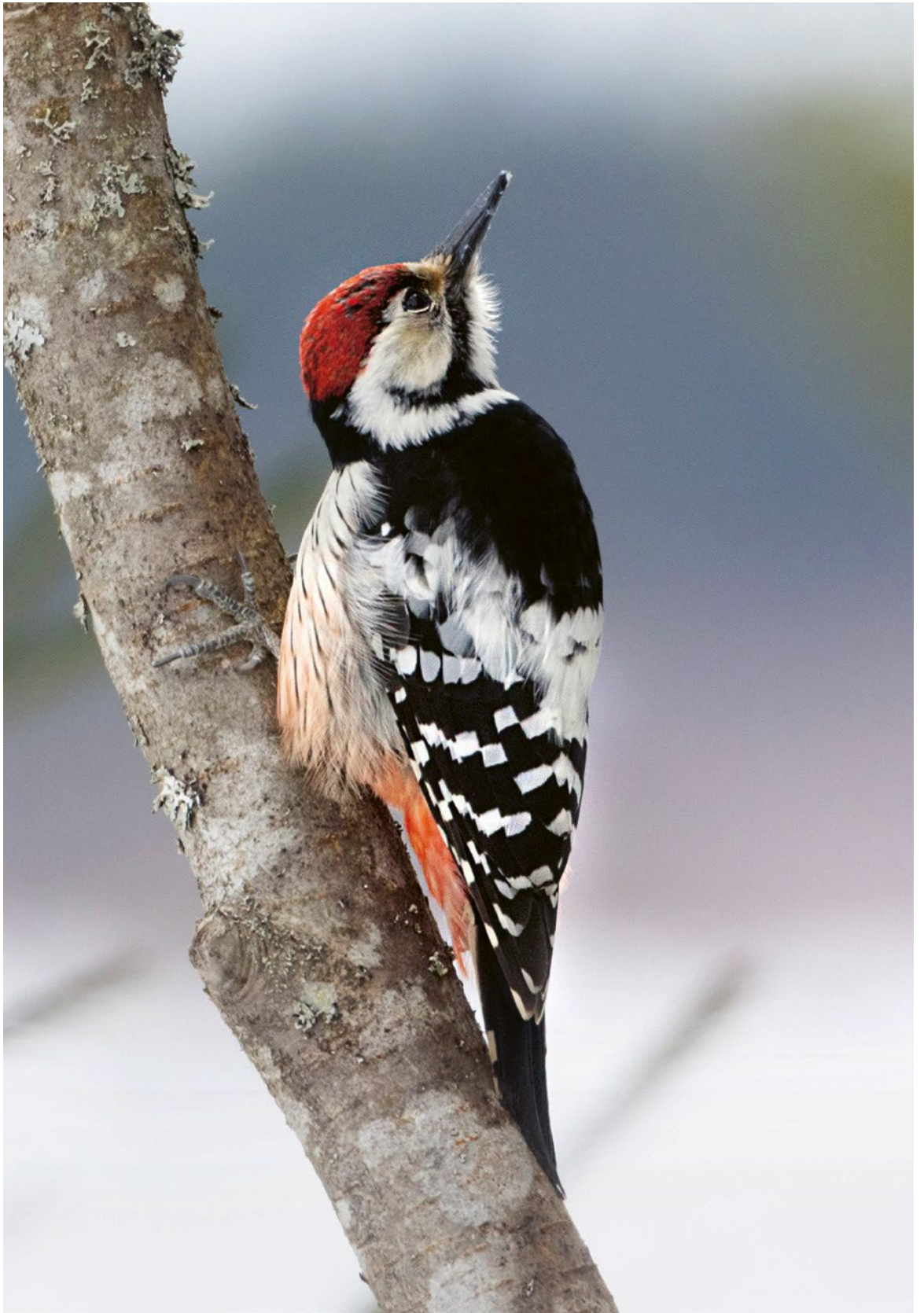
Jorden kommer snart inte att tåla oss mer. Vad jag tycker om det är bara en del av alla läten. Och om du inte håller med mig spelar heller ingen roll. Naturen brinner ändå. Det enda som skulle spela någon roll är att vi slutar att elda på den här utvecklingen. Kan vi det? Alltså på riktigt – går det att stoppa oss?

Det som har hänt har hänt. Och vi gör det vi gör – oavsett vad du eller jag tycker om det. Det är bara tjatter.

Jag har valt att låta många experter komma till tals, det har känts viktigt att inte bara läsa böcker och artiklar eller filosofera fritt själv. Det går inte att på egen hand skaffa sig alla insikter som experter har samlat på sig genom årtionden av forskning eller tusentals timmar i vitryggens skogar eller på fjällrävens snöiga fjäll.

Det här är berättelsen om åtta arter som har det svårt nu. Inte för att vi jagar dem, utan för att vi ryckt undan det de behöver för att leva. Vi skjuter inte för många dronter i skogen längre. Vi skjuter bort hela skogen och dronterna svälter ihjäl.

Martin Emtenäs, 29 juni 2022

*Vanliga träd
i ovanliga skogar*

VITRYGGIG HACKSPETT

[*Dendrocopos leucotos*, Bechstein 1803]

UTBREDNING: Fåtal platser i norra och mellersta Sverige

LIVSMILJÖ: Äldre lövskog

FÖDA: Insekter

ANTAL: Omkring 60

TREND: Ökande

RÖDLISTAN: Akut hotad

HOTBILD: Förstörda livsmiljöer

Förmågan att flyga har utvecklats flera gånger om i jordens historia. Först ut var insekterna, redan under karbonperioden tog de till vingarna. Miljoner år senare, under triasperioden, var det kräldjurens tur att bli luftburna när flygödlorna för första gången lämnade marken. Det var en framgångsrik strategi och de där första flygödlorna formades med tiden till mängder av olika arter, de minsta var små som sparvar och de största mätte nästan tolv meter mellan vingspetsarna.

I 150 miljoner år dominerade flygödlorna luft-havet, men av någon oklar anledning började de dö ut under kritaperioden. Vid det laget hade också dinosaurierna förstått sig på hur man kunde ta sig upp i luften. Även de blev med tiden väldigt framgångsrika och när den stora meteoriten slog ner på jorden för 66 miljoner år sedan var det bara de små flygande dinosaurierna som överlevde katastrofen.

Idag har de överlevande dinosaurierna omformat sig till mängder av olika arter, som alla kategoriseras in i gruppen fåglar. På Linnés tid hade man ingen

aning om att gråsparven, nötkråkan och blåmesen var dinosaurier, men numera är de allra flesta paleontologer rörande överens om att dinosaurierna i allra högsta grad är vid liv.

Några fåglar hittade med tiden tillbaka till det gamla sättet att leva, som strutsen, världens största fågel, den fullständigt livsfarliga kasuaren och den av oss utrotade dronten. Pingvinen gav sig dessutom på att bli havslevande igen, som många dinosaurier var en gång i tiden. Det finns idag ungefär 60 olika fågelarter som saknar flygförmåga. Det har funnits fler – sedan 1500-talet har åtminstone 129 arter utrotats. De allra flesta fåglar fortsätter dock att flyga, det finns totalt runt 10 000 fågelarter i världen och mer än var tionde är utrotningshotad.

Fåglarna är alltså egentligen kräldjur, deras närmast levande släktingar är krokodilerna. De här två udda kusinerna är de enda överlevande i den en gång i tiden så mäktiga kräldjursgruppen härskarödlor. Men än så länge har vi inte placerat fåglarna i gruppen kräldjur, den tanken känns nog fortfarande alltför knasig.

*Du går timme efter timme i reviret
utan att se någon
Och så plötsligt sitter den där intill dig
när du fikar*

ATT VARA BROKIG är att vara mångfärgad, fläckig eller strimmig. Fyra hackspettsarter har fått det epitetet i Sverige, de kallas för brokspettar. Brokspettarna är vita och svarta i färgen, med prålig täckning. De är helt enkelt brokiga.

Vissa arter i vår natur måste ha fått sina namn under exceptionellt tunga torsdagseftermiddagar i slutet av november, sådana där dagar då allt är grått, regnet piskar och all fantasi sugts ut ur människorna. Det gäller i högsta grad våra brokspettar. Den brokspett som är vanligast i Sverige fick namnet större hackspett. Den är nämligen större än vår minsta brokspett, som fick heta mindre hackspett. Vi hade på den tiden även en brokspett i Sverige som var mitt emellan i storlek, och den gavs således namnet mellanspett. Mellanspetten var knuten till gamla eklandskap och fick med tiden allt svårare att överleva i Sverige. Nu finns den inte längre kvar.

Den större hackspetten är dock bara näst störst av våra brokspettar, allra störst är vitryggig hackspett. Vitryggen skulle alltså, med det här torsdagssystemet, lika gärna kunnat heta störst hackspett. Mindre, mellan, större och störst. Dessutom har vi den tretåiga hackspetten, som inte heller fått vara med och mäta sig med sina kusiner.

Det är såklart betydligt mer som skiljer våra brokspettar åt än storleken. Den vitryggiga hackspetten är störst i gruppen,

men den är samtidigt minst när det handlar om populationens storlek. Den är akut hotad och det finns färre häckande par i Sverige idag än det finns mellanchefer på en pappersmassafabrik. Och anledningen till det är att den vitryggiga hackspetten har speciella krav på vad den äter.

”Vitryggen är petig med födan”, berättar ornitologen Christer Olsson från Västerbottens ornitologiska förening. ”Det ska vara speciella typer av insekter. Den större hackspetten nöjer sig med kottefrön. Om vitryggen hade gjort det hade den haft det lätt.”

Den vitryggiga hackspetten har funnits i Christers liv sedan en kall och gyllene morgon i april 1984 då han gjorde sin allra första vitryggsinventering. Han har sedan dess ägnat långt över 10 000 timmar åt att undersöka lovande lövskogar i hopp om att hitta häckande fåglar. Vinter efter vinter, på skidor eller snöskor. Det har gett många fina möten, men ännu fler turer som varit fruktlösa. Under sammanlagt nio år gjordes inte ett enda fynd i hela Västerbotten. Då skulle nog många ha gett upp.

Men det verkar vara något särskilt med den här fågelns som har drivit Christer i alla dessa år. Något som fortfarande driver honom. Det hörs. När han pratar om vitryggen låter det som om han pratar om en gammal vän. Jag har träffat Christer av just den anledningen. För att få en chans att lära känna vitryggen bättre.

”Det är en art för tjurskallar”, berättar han. ”Den kräver ett ohyggligt tålamod. Efter alla års erfarenhet tror du att du vet var den ska dyka upp, men du går timme efter timme i reviret utan att se någon. Och så plötsligt sitter den där intill dig, när du fikar.”

Det är få som lär känna en fågel så på djupet som de eldsjäl-lar som viger sina liv åt att inventera fåglarnas livsmiljöer. De får en inblick i livet som pågår där i skogarna, och de möter andra arter som är en del av samma känsliga ekosystem. De får

dessutom en chans att träffa fåglarna som individer genom att ringmärka ungar och följa deras resa genom livet.

Det är fint att få lyssna på någon som berättar om en fågel inte bara som en art utan som en medvarelse på den här planeten som vi alla snurrar runt på i universum. På lugnande västerbottniska dessutom.

”Vitryggen”, säger Christer och berättar en sådan där detalj som man inte kan googla sig till. ”Om du håller den i handen är den betydligt lugnare än större hackspett. Större hackspett är en illbatting. Den verkar vilja äta upp dig. Vitryggen hackar lite men gör ingen direkt skada.”

Och kanske är det den skillnaden i temperament som man kan se i det vilda när de två arterna möts i skogarna. Vid ett attraktivt födotråd hamnar vitryggen för det mesta i underläge. Det är annars lätt att gissa att vitryggens självförtroende skulle vara bättre. Den är ju trots allt större till storleken, och dessutom mer specialist på att hitta mat i ett sådant träd. Vitryggens näbb är väldigt vass och en aning längre än den större hackspettens. Näbben når djupt in i lövträdens stammar och kan utan alltför stor ansträngning komma åt den där speciella maten som gömmer sig därinne. Hålen i trädet kan ofta mäta sig med spillkråkans kratrar.

Vitryggen är visserligen petig med maten, det ska helst vara larver och vuxna insekter, inte minst långhorningar, en grupp skalbaggar som håller till inuti döda, döende eller åtminstone gamla lövträd, men den är inte så överdrivet petig med i vilket slags lövträd maten finns. Det kan vara björk, al eller asp. I Västerbotten är den extra glad i gråal och sälg. Vitryggens strategi har nog inte varit så dum i grunden. Att utveckla förmågan att födosöka djupt inuti alldagliga lövträdsarter har varit ett lyckosamt koncept för arten genom årtusendena. Det har inte varit något större problem att hitta gamla lövträd i skogarna – inte förrän alldeles nyligen, om man ser det i ett historiskt perspektiv.

Men trots sin specialiserade roll i lövskogens skugga skräms alltså vitryggen lätt på flykt av andra hackspettar. Väl på plats i ett bra födotråd vinner i princip alltid den större hackspetten och vitryggen ger sig av. Beteendet syns även vid fågelmatningar. Vitryggen ger vika för sin snäppet mindre kusin och sätter sig tålmodigt vid sidan av och väntar. Enda gången det är tvärtom är när vitryggen har varit etablerad länge på platsen. Det är som om den får mer självförtroende om den ges tid att muta in sitt revir ordentligt.

Just den detaljen hos vitryggen ger en bild av svårigheten att försöka etablera sig på ny mark där andra hackspettsarter redan lever. Som nykomling är vitryggen försiktigare. Och kanske säger detta mer om varför den lätt trängs undan än att den har ett mildare temperament. Eller så är det en kombination. Hur det än ligger till är det tydligt att det inte alltid är så lätt för en art att hitta tillbaka till den natur den tvingats överge när maten försvunnit.

Det har blivit akut brist på gamla lövträd i våra skogar. Helt vanliga lövträd alltså, som al och sälg, det som krasst brukar kallas för ”triviallövskog” i facklitteraturen. En gång i tiden gjorde vi människor en uppdelning av vår svenska naturs olika trädarter och skapade två klasser av lövskog. Det här är således inte ädellövträd som ek och bok. Det handlar om de helt vanliga – triviala – lövträden som av någon anledning försvunnit och knappt går att hitta i en svensk skog idag.

TRÄDEN SOM FÖRSVANN

Under 1700-talet var lövskogen livgivande som vinterfoder till boskapen, den gav värme i spisen och formades till hushållens redskap. Den var en del av livet för de flesta människor och man behövde ta hand om träden för att få tillvaron att gå ihop.

På 1800-talet när det gamla jordbrukssamhället ersattes

av det framväxande industrisamhället och sågverksindustrin blomstrade, kom våra skogar i allt högre grad att ses som en tillgång att utnyttja i större skala. Men till skillnad från tillgångarna tall och gran började lövträden snabbt att betraktas som tämligen värdelösa. På hundra år bytte vi människor glasögon och den tidigare så livsviktiga lövskogen ersattes av skogar av planterad gran och tall. Hästarna och handsågarna lämnade skogen. Maskinerna tog deras plats.

På 1950-talet fick det så kallade trakthyggesbruket sitt stora genombrott och nu accelererade omvandlingen. Tidigare var det vanligare med plockhuggning, eller bländningsbruk som det också kallas. Det är en metod som har mindre negativ påverkan på den biologiska mångfalden, men den ansågs inte ge tillräckligt bra avkastning. Den nya skogspolitiken, som slogs fast 1948, skulle råda bot på det och bromsade effektivt den gamla och ”felaktiga” modellen.

Nu lanserades trakthyggesbruket på bred front – att slutavverka hela skogsområden för att sedan markbereda och plantera ny skog på kalhygget man skapat. Metoden liknar jordbruket, där man sår och senare skördar hela åkern vid samma tillfälle. Inom skogsbruket använder man ordet föryngringsavverkning och ett kalhygge kallas för en föryngringsyta. Man lägger rent språkligt fokus på att skogarna ska hållas unga, en gammal skog ska föryngras.

Med den nya skogspolitiken bredde kalhyggerna ut sig i skogarna och återplanterades genast med nya barrträd. Skogsmarkerna dikades ut i högre tempo och när jordarna blev torrare pressades lövträden undan, många arter av lövträd trivs nämligen i fuktigare områden. Även gifter sprutades för att ytterligare ta kål på lövträden och låta de nyplanterade barrträden växa upp, likformiga, jämgamla och ensamma. De stod där nakna, förvägrade det skyddande ekosystem som skalats bort för att de späda plantorna av begynnande råvara skulle kunna växa

utan konkurrens. Resultatet blev en effektiv produktionsskog. Ökade skördar. Bättre siffror. Mer råvara till pappersmassafabrikerna. En stark export av virke.

Kalhuggning är än idag det rådande sättet att bruka skogen på. Olika former av kalhyggesfritt skogsbruk har så smått börjat dyka upp igen som ett alternativ till den storskaliga avverkningen, men metoderna har mött motstånd hos skogsindustrin och andra intressenter.

Kampen mot lövskogen och dess arter har varit effektiv. I naturen står idag virket på rad. En skog av rakryggade tallar. En skog av klonade granar. Stam efter stam. Ett tätt tak av barr som håller solens strålar borta. En skog så välstrukturerad och effektiv att trollen inte vill bo där längre. Fantasien får inte plats i den moderna skogen. Och inte heller de gamla lövträden.

SMÅ ÖAR AV LÖV

I Västerbotten började skogarna kalavverkas först i början av 1970-talet.

”När det kom igång på allvar fick vitryggen den riktiga dödsstöten”, konstaterar Christer. ”Det sammanfaller väldigt tydligt. Hade man fortsatt med plockhuggning hade det sett annorlunda ut. De plockhuggna skogarna är fulla av biologisk mångfald och skyddsvärda arter.”

Den vitryggiga hackspettens livsmiljöer är lika utrotningshotade som vitryggen själv. Men de finns, även om de är fragmentariska och utslängda som små ljusgröna öar i ett mörkgrönt hav av barr.

Det är kanske så fåglarna själva ser dem när de flyger mil efter mil och spanar efter en lämplig plats att dyka ner i. Kanske finns det mat i stammarna därnere? Och kanske har en partner redan hittat dit. Annars gäller det att locka och locka, i veckor. Eller lämna maten för att hitta en ny ö i det vidsträckta och –

för en vitrygg – ogästvänliga havet av barrskog som täcker vårt land idag.

”Jag upplever att de känner sig väldigt ensamma”, säger Christer. ”Jag var en gång i ett jättefint revir där det fanns en ensam hane. Jag spelade upp en honas läte. Plötsligt dyker hanen upp. Han blir väldigt yster och landar strax intill, låter *koick koick koick* och spärrar upp sina fjädrar. Och spanar och spanar och spanar.”

Åren 2015 och 2019 fick vitryggen ett uppsving. Flera unga vitryggar hade sökt sig till Sverige från lövskogarna i gränsområdet mellan Ryssland och Finland för att hitta nya revir. Varför vet man inte riktigt, men antingen hade de haft gynnsamma år på andra sidan Östersjön eller så hade tillgången på föda minskat. Men de här åren valde många unga fåglar att söka sig till nya områden, och vissa av dem kom flygande till norra Sverige.

Men det var en stor utmaning att ta sig an barrskogens rike. Turligt nog är vitryggen en mästare på att leta. Den har stora revir och enligt Christer verkar den ha något i sig som gör att den rör sig mycket och letar sig fram till sina speciella miljöer. Förr sade man att vitryggen var anpassad till områden där skogen brunnit. Det är ingen vanlig biotop idag, men det kan ha varit framgångsrikt förr att leta sig fram till brandhärjade områden. Det är platser där lövskogen naturligt gynnas. De här fåglarnas förkärlek för att röra sig över stora ytor kan ha sin grund i det.

Även skogar som ibland översvämmas gynnar lövträden, men den typen av marker är väldigt ovanliga idag. De bästa livsmiljöerna finns främst utmed vattendrag och sjöar. Även på igenväxande kulturmark och i gränzonen mellan jordbruk och skogsbruk kan det finnas stråk av lövskog kvar.

Christer har sett exempel på att en vitrygg har sökt föda i ett skogsparti mitt på dagen och på eftermiddagen förflyttat sig tolv kilometer därifrån. En mil på en dag är inte ovanligt för en vitryggig hackspett. Det spelar såklart in att biotoperna är så ovanliga och att vitryggen har specifika krav på vad den ska

äta. Den är inte lika rörlig i stora lövskogsområden med gott om mat, den rör sig trots allt inte mer än nödvändigt. Men som våra skogar har sett ut de senaste 50–60 åren är den här rörligheten ett måste.

”I Västerbotten har vitryggen varit fantastisk på att leta sig fram till bra biotoper”, säger Christer. ”En hane lyckades hitta ett 60 hektar stort område fin lövskog, mitt i en flera kvadratmil stor tallskog.”

Till den lilla fläcken lövskog hade den vitryggen alltså hittat, långt in i landet. Den hade inte följt kustlinjen utan gett sig rakt västerut med siktet inställt på grova stammar av gråal och sälg. Det är imponerande, och samtidigt just vad som krävs av de vitryggar som försöker hitta sin plats i vår natur idag.

SUPERSPETTEN

Det lär ha funnits tusentals par av vitryggig hackspett i Sverige i slutet av 1800-talet. Men därefter började antalet rasa och på 1970-talet fanns det bara runt hundra par kvar. Under samma period dök också siffrorna för mellanspetten, och på Skogshögskolan, det som senare kom att bli Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, startade två forskningsprojekt med målet att försöka hitta anledningen bakom fåglarnas tynande antal.

Christer kom tidigt med i vitryggsprojektet. En kall och strålande vårmorgon 1984, samma år som Ronja Rövardotter gjorde entré i den där vitsippsblommande lövskogen för att låta sitt lyckliga vårskrik fylla Sveriges biografer, gjorde han sin första tur till ett gammalt vitryggsrevir. Ingen hade letat i just det reviret på många år. Det var en vindstilla morgon, minus en grad och skarsnön bar skidorna utan problem. Det trummade av olika hackspettar överallt. Och i toppen av ett träd satt den. En ensam vitrygg.

”Det blev det enda mötet det året”, berättar Christer. ”Den

allra första dagen. Det var nog meningen att jag skulle hålla på med det här.”

Christer engagerade sig helhjärtat i Projekt vitryggig hackspett och hade under många år hand om Västerbottens superspett. Superspetten var namnet på en märklig apparat som projektet använde sig av förr: en bilkassetbandspelare som drevs av ett motorcykelbatteri, kopplad till en stor högtalartratt. Alltihop inbyggt i en rejäl ryggsäck. Med superspetten på ryggen betade Christer av mil efter mil i Västerbottens skogar. I bandspelaren satt en kassett med en enda inspelning: ljudet av en trummande vitryggshane. Den hanen fick nu alltså sin trumning förstärkt till i naturen aldrig tidigare hörda nivåer. En dopad hackspett – en superspett. Och den gjorde sitt jobb väl.

”Vid ett tillfälle ställde jag superspetten intill ett träd”, minns Christer. ”Honan kom från ett hygge, minst 800 meter bort. Hon hoppade ner från trädet och tittade rakt in i tratten, trots hiskelig volym. Det var anmärkningsvärt. Det var som om hon sade: ’Oj, det är mitt livs sista chans att träffa någon.’”

Det här var 1986. Den honan skulle visa sig vara den sista i hela Västerbotten. Hon följdes fram till våren 1987. Sedan var hon borta. Våren därpå gjordes många eftersök utan resultat. Även våren 1989. Under fem års tid fanns det inte ett enda spår av vitryggig hackspett i Västerbotten – superspetten ropade förgäves från Chisters ryggsäck. Men så kom en första våg av vitryggar från öst.

Det finns väldigt mycket fin gammal skog i Ryssland nära gränsen till Finland. Här löper en skyddszon sedan krigstiden, förmodligen full med granater och annat elände. Det är ett gammalt jordbrukslandskap som fått stå och växa igen sedan första världskriget. Nu är marken övervuxen och en hundraårig lövskog breder ut sig längs gränsen. Här finns idag världens starkaste population av vitryggig hackspett, flera hundra par. Och det är härifrån som ett gäng ungfåglar vissa år flyger in i